

3. Veřejná správa v období 1620 - 1918

David Špaček
KVE ESF
březen 2007

[OBSAH]

1. Veřejná správa v letech 1620 - 1740
2. Období let 1740 – 1848
3. 1848 - 1918

[1) Období let 1620 až 1740]

- výsledek bitvy na **Bílé Hoře** - TEORIE O PROPADLÝCH PRÁVECH → **oktrojovaná zemská zřízení**
- **omezování stavovských práv**
 - odpadlo jmenování krále stavy
 - omezeny kompetence zemských sněmů - pod dohledem **královských komisařů + přibyl duchovní stav**,
- **vzrůst absolutistické moci panovníka a rekatolizace**
 - panovník nejvyšším zákonodárcem, soudcem ...
- **vzrůst významu centrálních habsburských úřadů** (Tajná rada a její užíší sbory – **tajná konference**, Rakouská dvorská kancelář, Dvorská válečná rada, Dvorská komora)
- **zrovnoprávnění němčiny s češtinou v zemské správě**
... **pragmatická sankce** z r. 1713

[1) Období let 1620 až 1740]

ZEMSKÁ SPRÁVA:

- institucionálně uspořádána v českých zemích dvěma způsoby
- a) v **Čechách** - **místodržitelství a místodržitelská kancelář a místodržitelské kolegium** odpovědné jen císaři (v čele **nejvyšší purkrabí**)
- b) na **Moravě a ve Slezsku** - **zemský hejtman** předsedou **Moravského královského tribunálu**
 - „královský úřad zemského hejtmanství“ (později též „**gubernium**“)
 - v r. 1642 společně se zemským soudem a s olomouckými zemskými deskami přemístěn do **Brna**
- c) Ve Slezsku analogií „**Vrchní úřad**“ - hejtman + úřednický sbor z kancléře a radů, kteří byli **úředníky z povolání**.

1) Období let 1620 až 1740

ZEMSKÁ SPRÁVA:

- a) nejdůležitějším úřadem **Česká dvorská kancelář**
 - v čele **nejvyšší kancléř** (jmenován na 5 roků)
 - od r. 1624 ve Vídni
 - nejvyšším orgánem správy a zároveň nejvyšším soudem všech zemí českého státu
- b) **Česká dvorská královská rada** - do jisté míry splývala s a)
- c) **Český královský dvůr** - fungoval jen tehdy, když byl král v zemi (v r. 1679 císař Leopold I. kvůli moru ve Vídni)
- d) **Česká komora** (zrušena 1745 → místodržitelství)
- e) **Nejvyšší zemští úředníci** → „**královskými nejvyššími zemskými úředníky**“ - podléhali pouze králi a jeho dědicům, nikoli také stavům.
 - Nebyli již jmenováni na doživotí, ale na 5 let.
 - + **prezident nad apelacemi** (apelační soud 1548, 1753)
 - + **prezident české komory**

1) Období let 1620 až 1740

ZEMSKÉ SNĚMY

- kompetence značně omezeny
- mohl je svolávat jen král
- dohlíželi nad nimi **královští komisaři**
- + **prelátský stav**
- **OZZ českému odňalo jakoukoli zákonodárnou iniciativu**

K přípravě a uskutečnění sněmovních usnesení zřizovali stavové ve všech zemích **zvláštní komise**
→ **stavovské zemské výbory** náhradou za postátněné zemské úřady

- v čele nejvyšší purkrabí (Č) / zemský hejtman (M)

1) Období let 1620 až 1740

KRAJSKÁ SPRÁVA:

- OZZ zlikvidovalo **krajské sjezdy**
 - 1620 - 1751 - **dva krajští hejtmani**
 - 1685 stanovena rezignace po 5 letech
 - sídlili na svých panstvích a správu kraje řídili odtud
 - podle OZZ mezi „ostatními královskými zemskými úřady“
 - působnost
 - a) ve věcech veřejné správy s částmi soudní správy
 - b) správa berní
 - c) vojenství
 - d) patrimoniální správa (později s robotními patenty)
- „Do poloviny 18. stol. se vyvinuly všechny hlavní agendy krajského úřadu: berní věci, vojenské věci, finanční věci, živnosti, obchod a průmysl, určitá soudní agenda, pokud nebyla přímo vyhrazena soudním orgánům, a konečně v širším smyslu slova politická a policejní agenda.“

1) Období let 1620 až 1740

KRAJSKÁ SPRÁVA:

V r. 1714 byly v **Čechách** v souvislosti s připravovanou berní reformou kraje redukovány - 12 krajů.

(Bechyňský, Berounský, Boleslavský, Čáslavský, Hradecký, Chrudimský, Kouřimský, Litoměřický, Plzeňský, Prácheňský, Rakovnický a Žatecký)

Na **Moravě** od r. 1637 trvale 5 krajů.

(Brněnský, Olomoucký, Hradištský, Znojemský a Jihlavský, největší, kraj Olomoucký - v r. 1735 rozdělen na dva + Pterovský)

1) Období let 1620 až 1740

MĚSTSKÁ SPRÁVA

Nejprve **suspence veškeré městské autonomie**

- = vzrostl panovníkův vliv uvnitř všech měst
- = stav z doby po r. 1547 aplikovaný na větší skupinu měst
 - **královští rychtáři** jmenování ve většině měst, které byly dříve sankcí ušetřeny

a) Rychtář

- první a čestný člen rad
- dohled na všechnu administrativní činnost a městské hospodářství

b) Podkomoří

- podle instrukce z r. 1688 vrchní dozor na hospodářské, veřejné a policejní záležitosti všech měst + dohlížel nad potvrzováním rad
- omezená účast na zemském sněmu přiznána **privilegovaným městům**

1) Období let 1620 až 1740

MĚSTSKÁ SPRÁVA

Městské rady

- zůstaly zachovány 12 členné s měsíčně se měnícím purkmistrem
- podmínkou členství katolická víra
- od doby Karla VI. bylo při obnově rad prosazováno právnické vzdělání alespoň části členů rady
- roční vyúčtování předkládáno přímo české komoře nebo podkomořímu
- 1706 správa důchodů přímým městským orgánům odňata úplně → **hospodářským inspektorům**
(v moravských městech r. 1726 zřízena samostatná **hospodářská ředitelství**
 - podléhala výlučnému dohledu císařské hospodářské komise v Brně

2) Období let 1740 - 1848

- „přechod od feudalismu ke kapitalismu“

- panovníký absolutismus se plně prosadil za Marie Terezie**
- vláda Josefa II a Leopolda II. - „**absolutismus osvícenský**“
- František I. a Ferdinanda I. - „**absolutismus reakční**“

Základní tendence:

- centralizace
- odstranění stavovského vlivu ve veřejné správě
- byrokratizace postátněním správy na všech úrovních
- zásahy do nejnižší instance (patrimoniální správy)

BYROKRACIE

- v tomto období se konstituovala jako samostatná privilegovaná kasta obyvatelstva plně závislá na panovníkovi
- nárůst požadavků na odbornost
(především **právníké vzdělání** a tzv. politické vědy – policejní a kamerální vědy)

V r. 1781 - zavedena tzv. **konduita** - pravidelně sledován zájem, výkon, píle a schopnosti každého jednotlivého úředníka

Instrukce z r. 1783 - **pastýřský list Josefa II.** –

„všichni úředníci se budou bez výjimky snažit, aby vnikli do ducha panovníkových nařízení, nebudou úřadovat jen mechanicky, nýbrž všichni se budou pokládat za císařovi spolupracovníky, brojila proti úřednímu šimlu a zbytečnému psaní“

Zejména za Josefa II. se plně prosadilo mínění, že **všechna moc patří státu** → církevní hodnostáři = druh státního úřednictva.

Od r. 1784 **němčina všeobecným úředním jazykem.**

[2) Období let 1740 - 1848]

Spolu s byrokratizací

- **rozšiřování okruhu státního zájmu a vytváření nových správních odvětví**
 - koncept, že „povinnost státu je pečovat o obecné blaho“
- **„politická správa“ a „politické úřady“**
 - = všechno, co nebylo výslovně přikázáno ostatním správním odvětvím (zejména justici, finančním nebo vojenským úřadům),
- za Josefa II. se plně uplatnil **instanční postup**

[2) Období let 1740 - 1848]

I. VEŘEJNÁ SPRÁVA ZA MARIE TEREZIE

1) PRVNÍ ETAPA REFORMY – Bedřich Vilém HAUGWITZ

A) ÚSTŘEDNÍ SPRÁVA

- **nová organizace ústřední správy po vzoru Pruska (1749)** - správa měla být
 - a) centralizovaná
 - b) zbavena vlivu stavovských korporací
 - c) zkvalitněna dosazením odborně vzdělaných úředníků
- **zrušena česká dvorská kancelář a rakouská dvorská kancelář**
 - **Direktorium in publicis et cameralibus**
+ **Nejvyšší soudní úřad**

[2) Období let 1740 - 1848]

HAUGWITZ

B) ZEMSKÁ SPRÁVA

- odstranění jakéhokoliv stavovského vlivu na armádu
tzv. decenální recesy
„Sněmovní jednání tím klesla na pouhou formalitu, neboť stavové se zbavili prakticky posledních zbytků možnosti vykonávat na vládu nátlak.“
- 1748 - nový kontribuční řád
- tereziánské rustikální katastry + katastr panské půdy
- **zrušena místodržitelství**
 - **Královská deputace**
(později **“Královská reprezentace a komora”**)
- nejvyšším zemským úředníkům ponechána ještě omezená soudní agenda (pod vedením nejvyššího purkrabího)

[6) Období let 1740 - 1848]

c) KRAJSKÁ SPRÁVA

- 1748 vyhlášení tzv. **systemálního patentu v r. 1748**
 - rozšířena působnost krajských úřadů
 - služné krajských hejtmanů zvýšeno - 1/2 hradil již stát, 1/2 ze stavovských fondů
- **zásadní reforma** uskutečněna císařským reskriptem z r. 1751:
 - **krajské úřady postátněny** a staly se **druhou pravidelnou instancí veřejné správy**
 - určeno **pevné sídlo krajského úřadu** v krajském městě
 - v každém kraji už jen jeden krajský hejtman
 - **služné krajských hejtmanů** převzal plně stát
 - nařízeno **nové krajské rozdělení**, aby všechny kraje byly přibližně stejně velké - v Čechách zřízeno 16 krajských úřadů

[2) Období let 1740 - 1848]

2) DRUHÁ ETAPA TEREZIÁNSKÝCH REFORM - KOUNIC

a) CENTRÁLNÍ ÚROVEŇ

- zahájena zřízením **STÁTNÍ RADY** v r. 1760 (do r. 1848)

- KOUNIC - správu a vládu státu dělí na odvětví zákonodárné a výkonné → **čtyři kategorie úřadů**:

- 1) **Nejvyšší správa** - vydávala zákony a nařízení, tato moc mohla být jedině v rukou panovníka
- 2) **Vysoká správa** - předkládala panovníkovi návrhy zákonů a nařízení ke schválení a schválené je postupovala úřadům - sem patřily všechny dvorské úřady
- 3) **Střední správa** - provádět to, co jim nařídí vysoké úřady nebo co mají vykonávat podle své instrukce - zemské úřady se svými šéfy a velcí generálové v zemích
- 4) **Nižší správa** - krajské úřady a jiné úřady, stavovské a městské soudy a magistráty.

[2) DRUHÁ ETAPA TEREZIÁNSKÝCH REFORM]

b) NOVÁ ORGANIZACE ZEMSKÝCH ÚŘADŮ

- 1761 zrušeno **Direktorium**

- královské reprezentace a komory přeměněny v **královské české zemské gubernium** (prezidentem nejvyšší purkrabí)

a **královské moravské zemské gubernium** (vedle nejvyšších zem. úředníků 6 placených radů bez rozdílu stavu)

- nejvyšším politickým úřadem pro západní část monarchie **česká a rakouská dvorská kancelář**

- finanční záležitosti rozděleny na

a) **dvorskou komoru**

b) **generální pokladnu**

c) **dvorskou účetní komoru**

„počátek institucionalizované kontroly státního hospodářství“ (Hledíková, Janák, s. 172)

+ **školská správa** (1760 studijní dvorská komise

→ Všeobecný školský řád 1775)

[2) Období let 1740 - 1848]

c) KRAJSKÁ SPRÁVA

- nedoznala podstatných změn, podstatnější reforma až za Josefa II.

- od r. 1775 zavedena povinná (jednoletá) praxe každého uchazeče o úřad ve správních službách u krajských úřadů

d) MĚSTSKÁ SPRÁVA

- snaha o **modernizaci vnitřní správy** na základě **dozoru státu**

- **reorganizace městských rad**

- a) počet členů rad r. 1751 zredukován z 12 na 8
- b) pro členství v radě a držení jakéhokoliv městského úřadu předepsána návštěva univerzitních přednášek
- c) radní měli nově dostávat stálý plat
- d) v úřadě purkmistra se měli střídát pouze 4 konšelé
- e) v oblastech politické a finanční správy podřízení dohledu krajských hejtmanů

[2) Období let 1740 - 1848]

d) MĚSTSKÁ SPRÁVA ZA MARIE TEREZIE*

- **reforma hrdelního soudnictví ve městech**

- smí vykonávat jen úřad obsazený školenými a zkušebními soudci

- vyhradila se skupina tzv. **MUNICIPÁLNÍCH MĚST**

- z poddanských měst

- měšťané osobně svobodní, ale vázaní k vrchnosti určitými povinnostmi, hlavně v hospodářských záležitostech

- vrchnost si sice zachovala dohled, ale v některých oblastech mohla tato města jednat samostatně

2) Období let 1740 - 1848

II. REFORMY JOSEFA II.

a) SPRÁVA ÚSTŘEDNÍ

- r. 1782 sloučil politickou a finanční správu ve spojeném dvorském úřadě

Spojená česko-rakouská dvorská kancelář, dvorská komora a ministeriální bankodeputace

- těžiště koordinace mezi ústředními úřady v **tajném kabinetu**
- **tvůrcem systému moderní policie** - v čele státní ministr

b) ZEMSKÁ SPRÁVA - „nezměnitelné zásady“ (1782)

- **odstraňován kolegiální (gremiální) způsob** rozhodování,
- nahrazován způsobem monokratickým
- vyšší úředníci postupně **přestali úřadovat ve svých soukromých bytech** → úřední budovy
- spojení zemské správy se stavovským zřízením (zrušeny stavovské zemské výbory → **gubernia**)

2) Období let 1740 - 1848

II. REFORMY JOSEFA II.

b) ZEMSKÁ SPRÁVA*

- ze **stavovských úřadů** jen čestná hodnost, nebo přeneseny na úřady byrokratického typu

„k přímému zrušení úřadů však ještě nedošlo, byly jen postupně zbavovány skutečných funkcí“

- v Brně zřízeno **Moravskoslezské gubernium, ALE zachován slezský zemský sněm**

(gubernátorem **moravský zemský hejtman**)

Hlavní zásady nového způsobu úřadování - v oběžníku všem **zemským šéfům** (1781) - „*Úřadovat se mělo rychle, účelně a s co možná nejmenším počtem lidí.*“

- centralizační snahy uskutečňované autoritativní formou vedly k vydávání uniformních předpisů platných pro všechny zemské vlády, **bez ohledu na místní poměry a zvyklosti jednotlivých zemí**

c) KRAJSKÁ SPRÁVA

- „**nezměnitelné zásady**“ systému správy v Čechách
- **krajské úřady přeloženy do středu krajů** (krajský úřad někdy umístěn do bezvýznamné vsi)
- kraje rozděleny na tzv. **visitační okresy** v čele se státem placenými komisaři
- 1784 - rozšířeno personální obsazení KÚ a zlepšeno hmotné postavení úředníků
- krajské hejtmány postaveni na úroveň guberniálních radů
- až na výjimky **všichni zaměstnanci krajského úřadu placeni státem** (zbožný život, nesměli být sv. zednáři)
- rozšířena pravomoc krajských úřadů → **rozhodující instancí kontrolovaly** celý kraj, a zvláště orgány patrimoniální a městské správy
- byly **kontrolovány gubernií**
- **1787 - manipulační instrukce** - popis činností zaměstnanců

2) Období let 1740 - 1848

d) REFORMY JOSEFA II. A MĚSTSKÁ SPRÁVA

- **výsledek přetrvál až do r. 1848**

- **východisko**: zachovávané kategorie měst se všemi podskupinami neodpovídají skutečnému významu a síle jednotlivých měst

→ **VYTVOŘENY KATEGORIE NOVÉ: 1784 - 87:**

- **definitivně skončila svou existencí původní podoba městských rad (modifikovaná volitelnost)**

PRAHA - sloučena 4 pražská města v město jediné

- **hlavní město Prahu**
- + **zrušeny** tradiční specializované úřady, úřad královského rychtáře, hodnost primátora a všechna zvláštní místní práva
- v čele **MAGISTRÁT** - purkmistr, 2 náměstci, 32 radů volených 40ti členným sborem měšťanů

[2) Období let 1740 - 1848]

REGULACE MAGISTRÁTŮ postupovala v dalších městech

- proběhla jako součást soudních reforem
- zkoušení radní později zakotvena doživotnost funkcí obecních reprezentantů
- v této podobě veřejná správa fungovala bez podstatnějších změn do reforem po roce 1848

Podle své velikosti a bohatství města rozdělena do **tří kategorií**:

- 1) **největší města** - dostala **úplný magistrát**: civilní, trestní a politický senát – min. 6 zkoušených radních, zkoušený purkmistr, každé 2 roky voleni nezkoušení radní
- 2) v **menších městech neúplný magistrát** zkombinován se zbytky staré rady - místo magistrátu 3 státní úředníci (*syndik, kancelista, sluha*)
- 3) **nejmenší města** - **nedostala magistrát vůbec** fungovaly zbytky starého systému, ztratila však svou správní samostatnost

[2) Období let 1740 - 1848]

III. REFORMY PO SMRTI JOSEFA II.

A) REFORMA CENTRÁLNÍCH INSTITUCÍ

Leopold II.

- opět **rozděleny velké a těžkopádné komplexy**
- centrální správa navrácena do stavu za Marie Terezie
- v **zemské správě** obnoveny stavovské **zemské výbory**, do r. 1849 zůstalo Slezsko spojeno s Moravou

František I.

- obavy ze změn
- **nástup policejního absolutismu** → nové správní orgány
- v počátcích vlády ústřední správa 4x reorganizována, teprve stav z r. 1802 byl následně pouze doplňován
- METTERNICH

[2) Období let 1740 - 1848]

III. REFORMY PO SMRTI JOSEFA II.

B) REFORMA ZEMSKÝCH INSTITUCÍ

- i zde se promítl centralismus a absolutistický způsob vlády, zasáhly všechny důležitější stavovské instituce:

- zemské sněmy,
- stavovské zemské výbory.
- zemské soudy.

Leopold II. přiznal stavům práva, která jim byla udělena v době třicetileté války, a obnovil jejich orgány, které existovaly k r. 1779.

Stavovské zemské výbory, měly však omezený hlas v legislativních záležitostech.

[3) Období let 1848 - 1918]

a) ZAVEDENÍ ÚSTAVNOSTI

- postavení panovníka dáno **pragmatickou sankcí**
- **15. 3. 1848** vydán **konstituční patent**
- **17. 3.** - panovník jmenoval „první ústavní odpovědné ministerstvo“ - ministerskou radu (vládu) v čele s Kolovratem
- **8. 4.** - vydán **kabinetní list** (nerealizoval se)
- **11. 4.** - panovník potvrdil ústavu **Uherského zemského sněmu přijal ústavu**
- **25. 4.** - oktrojovaná - **pillersdorfova** (“**dubnová**”) **ústava** (nejcentralističtější, vylučovala zákonodárnou účast zemských sněmů - výlučně ŘS)
- **30. 5. 1848** - ve všech zemích **volby do říšského sněmu**
- **6. 3. 1849** - **Stadionova** (“**březnová**”) **ústava**

[3) Období let 1848 - 1918]

ÚSTŘEDNÍ VEŘEJNÁ SPRÁVA DO R. 1867 MINISTERSKÉ ÚŘADY

„Do rakousko-uherského vyrovnání, odkdy se počet ministerstev v západní části monarchie na delší dobu ustálil a teprve od konce 19. stol. se jednotlivé vládní resorty definitivně rozčlenily, přezívalo v ústřední správě experimentování.“
(Hledíková, Janák)

Dvorské úřady v březnu 1848 nejvyšším rozhodnutím přeměněny v **MINISTERSKOU RADU**

Z ministerstva zahraničních záležitostí a císařského domu, ministerstva vnitra, spravedlnosti, financí, války, později kultu a vyučování, veřejných prací, obchodu a koncem roku v souvislosti se zrušením roboty a poddanství a novými úkoly státu v oblasti zemědělství též ministerstva orby

- **nejdůležitější složky:**

- jednotlivá ministerstva s odbornými ministry
- ministr-prezident
- „ministři krajani“

[3) Období let 1848 - 1918]

Ministerstvo vnitra

- působnost stanovena v r. 1852

- obecná** - vedení politicko-administrativních záležitostí a dozor nad všemi úřady a orgány náležejícími k politické správě
- specifická** - veřejná bezpečnost
 - užší politická správa (st. občanství, šlechtické věci a evidence obyvatelstva)
 - zdravotnictví (m. lidového zdravotnictví až od r. 1918)
 - dohled nad územní samosprávou
 - nejvyšším stavebním úřadem
 - nadačním úřadem

[3) Období let 1848 - 1918]

STADIONOVA ORGANIZACE POLITICKÉ SPRÁVY V ZEMÍCH

- souvisí se zrušením poddanství v r. 1848

- došlo k **postátnění i první instance veřejné správy**

+ prvky moderní samosprávy

→ **DVOJKOLEJNOST** (odstraněno až 1927)

- nová organizace vstoupila v **platnost 1. ledna 1850**

(do té doby na státní útraty patrimoniální správa)

- základní územní jednotkou se staly tzv. **politické okresy**
 - vytvářeny podle jednotných hledisek tak, aby se od sebe zásadně nelišily ani rozlohou, ani počtem obyvatel
- vyššími jednotkami **kraje a země**
- nejvyšším **MV**

[3) Období let 1848 - 1918]

STADIONOVA ORGANIZACE POLITICKÉ SPRÁVY V ZEMÍCH*

- **Čechy** rozděleny

do 7 krajů (mimo kraje stála Praha)

79 politických okresů (Praha tvořila samostatný okres)

- v každém vytvořeno **okresní hejtmanství**.

- **Morava** - 2 kraje a 25 okresních hejtmanství a

- **Slezsko** - oddělením od Moravy osamostatněno,

1 kraj se 7 okresními hejtmanstvími.

Okresní hejtmanství

- vytvořena v sídle každého politického okresu
- prvoinstanční úřad politické správy s všeobecnou působností**
- v čele úředník s právníckým vzděláním

[3) Období let 1848 - 1918]

STADIONOVA ORGANIZACE POLITICKÉ SPRÁVY V ZEMÍCH*

- V sídle každého kraje **krajská vláda**
 - v čele s **krajským prezidentem**
- Krajské vlády
 - těžištěm politické správy v zemích
 - **instančně podřízeny přímo ministerstvu vnitra**
(přestože mezi nimi a MV v instančním pořadí ještě místodržitelství - prostředníkem pro odvolání)

[3) Období let 1848 - 1918]

PRVNÍ ZÁKONNÁ ÚPRAVU PRO SAMOSPRÁVNÉ OBCE

- STADIONOVO PROZATÍMNÍ OBECNÍ ZŘÍZENÍ** z 20. března 1849
 - jednotným zákonem s platností pro všechny obce, okresy a kraje v celém státě
 - **obce místní, okresní a krajské**
(platnosti však nabyly předpisy jen o místních obcích)
 - zásada, že „**základem svobodného státu je svobodná obec**“
 - rozeznávalo **dvoji působnost obce**
 - a) tzv. přirozenou působnost obce
 - b) působnost přenesenou
 - **zvláštní městská obecní zřízení**
 - tzv. **statuty** - obligatorně pouze pro zemská hlavní města, pro krajská a jiná významná města, pokud by o to požádaly

[3) Období let 1848 - 1918]

STADIONOVO PROZATÍMNÍ OBECNÍ ZŘÍZENÍ*

- v každé obci se zřizovaly dva povinné orgány:
 - a) **obecní výbor**
 - volený na 3 roky
 - moc usnášecí a dozorčí
 - veřejná zasedání
 - b) **obecní představenstvo**
 - voleno ze středu OV
 - purkmistr (obecní představený, starosta) + min. 2 radní
- Obecní samospráva začala existovat současně se zahájením činnosti nově zřízených úřadů politické správy r. 1850.
- Nové obecní zřízení bylo vydáno teprve na konci neoabsolutismu (1859) - nenabýlo však až na výjimky platnost.

[3) Období let 1848 - 1918]

- b) **NEOABSOLUTISMUS** (tzv. silvestrovské patenty 1851)
 - **odstraňování samosprávy a veřejnosti**
 - představenstva měly potvrzovat KÚ
 - v r. 1854 uplynulo tříleté funkční období obecních orgánů, neuskutečnily se nové volby
 - leden 1853 - **nejvyšší ustanovení o zřízení a úřední působnosti okresních úřadů, krajských úřadů, místodržitelství a soudních úřadů**
 - **smíšené okresní a krajské úřady (1855)**
 - v sídle každého okresního soudu pro jeho obvod
 - spojením okr. soudů a okr. hejtmanství
 - v čele okresní představení
 - v **Čechách** místo dosavadních 76 okresních hejtmanství **208 smíšených okresních úřadů**
 - Na **Moravě** 76, ve **Slezsku** 22

[3) Období let 1848 - 1918]

b) NEOABSOLUTISMUS

KRAJSKÉ ÚŘADY

- v čele **krajští představení**
- místo 7 krajských vlád v Č 13 KÚ, na M místo 2 6 KÚ, Slezsko nebylo členěno
- prostředník mezi zemskými politickými úřady a I. instancí
- v dalším období **nakonec zrušeny**
(na Moravě 1860, v Čechách 1862)
- ponechána část personálu k dohledu nad OÚ

Místodržitelství a zemské vlády

- ve věcech politické správy a v personálních záležitostech podřízeny ministři vnitra
- v oboru speciálních záležitostí podléhaly také ostatním ministerstvům nebo ústředním úřadům
- působnost místodržitele a působnost místodržitelství

[3) Období let 1848 - 1918]

c) KONSTITUCIONALITA

20. října 1860 - říjnový diplom - ohlašoval konec absolutismu
(vedle tzv. společné říšské rady zde i říšská rada pro neuherské země)

26. února 1861 - Schmerlingova/ únorová ústava

„na provedení“ Říjnového diplomu

- nezakotvovala občanská práva, neznala odpovědnost ministrů, ochranu národnostních práv, poslancekou imunitu
- zakotveno právo panovníka vládnout bez parlamentu a vydávat nařízení s mocí zákona, pokud říšská rada nezasedala

[3) Období let 1848 - 1918]

d) RAKOUSKO-UHERSKÉ VYROVNÁNÍ (1867+)

tzv. „**prosincová ústava**“ - platila až do pádu monarchie
"vrchol rakouského ústavního vývoje" (Malý, K. et al.)

Uherská koruna měla **vlastní sněm a vlastní vládu**.

S "Předlitavskem" spojena:

- osobou panovníka na základě pragmatické sankce,
- zahraničními věcmi,
- vojenstvím a
- financemi, pokud se b) až d) týkaly společných věcí.

Institucionálně zabezpečeno **společnými ministerstvy**:

- ministerstvo zahraničních záležitostí a císařského a královského domu
- říšské (společné) ministerstvo války a
- ministerstvo říšských financí

[3) Období let 1848 - 1918]

SYSTEM POLITICKÉ SPRÁVY

- zákonem z 19. května 1868 č. 44 ř. z. vybudován **aparát politické správy první a druhé stolice**

- platný jen pro Předlitavsko
- prakticky beze změn převzala ČSR

- vymezoval pojem **politické správy** - „do ní náležejí v zemích všech záležitosti, které patří v nejvyšší linii do působnosti ministerstev vnitra, kultu a vyučování, zemské obrany a veřejné bezpečnosti a orby“

- **města se zvláštním statutem** tvořila zvláštní politický okres

- „pod vedením zemských šéfů budou záležitosti politické správy vyřizovány zemskými politickými úřady, zeměpanskými okresními politickými úřady a komunálními úřady obcí“

KRAJE TÍMTO ZÁKONEM NEBYLY OBNOVENY (až 05/1918)

[3) Období let 1848 - 1918]

SAMOSPRÁVA OBCÍ

březen 1862: **rámcový říšský obecní zákoník**

- vedle **místních obcí** měly být opět zřízeny **obce okresní a župní (krajské)**, nad tím **obec zemská**
zřízení vyšších obcí jen fakultativní.

- Opět **dvoji působnost obcí** - „samostatná“ a „přenesená“

a) Samospráva obecní

- rozpracován zákony jednotlivých zemí

(v Čechách zákon č. 7/1864 z.z., na Moravě zákon č. 4/1864 z.z.
a ve Slezsku zákonem č. 17/1863 z.z.)

(vyjma **měst se statutem - DÚ**)

[3) Období let 1848 - 1918]

SAMOSPRÁVA OBCÍ

- **oprávnění voliči** → na tříleté funkční období **obecní výbor**

- každý volitelný a řádně zvolený občan byl povinen volbu přijmout

- k zastupování nepřítomných členů obecního výboru se volili tzv. **náhradníci**

- OV → ze svého středu **obecní představenstvo**:

- počet členů nesměl přesáhnout 1/3 OV

a) obecní starosta

(obecní představený, měšťanosta, purkmistr, primátor apod.)

b) obecní radní

[3) Období let 1848 - 1918]

SAMOSPRÁVA OBCÍ

- do **samostatné působnosti** (podle § 28)

1. správa obecního jmění
2. péče o bezpečnost osob a majetku
3. starost o obecní silnice a mosty
4. policie dopravní, pořádek na trhu
5. zdravotní péče
6. dohled nad čeledí a dělníky a dodržování čeledního řádu
7. policie mravnostní
8. péče o chudé a dobročinné ústavy
9. stavební dohled
10. správa škol obecních a středních vydržovaných obcí
11. řešení sporů mezi příslušníky obce
12. dobrovolné licitace (vydražování) movitých věcí

- **přenesená působnost** (§29) - „jako povinnost obce přičiňovat se spolu k účelům správy veřejné“ (i obecní trestní senát)

[3) Období let 1848 - 1918]

SAMOSPRÁVA OBCÍ*

b) Okresní samospráva (“zastupitelské okresy”)

V **Čechách** zřízena zemským zákonem z r. 1864. Orgány okresní samosprávy byla **okresní zastupitelstva**

- vybírala **okr. starostu a okresní výbor**

V ostatních zemích přijaty zákony, ale nebylo realizováno.

Na Moravě náhradou **okresní zemské výbory**.

(zákon č. 38/1877)

Ve Slezsku systém okresních silničních výborů zřízen zákonem č. 133/1898.

Kromě toho ještě tzv. **okresní starostenské sbory**.

(1904 - v Olomouci dohodnuto vybudování

starostenské organizace pro celou Moravu

1905 - **Ústředí starostenských sborů na Moravě**)

[3) Období let 1848 - 1918]

SAMOSPRÁVA OBCÍ

c) Zemská samospráva

Nová zemská zřízení až z r. 1861 (zřízení z 1850 nenabyla platnost)

- **zemské výbory** volené zemskými sněmy z řad poslanců
(v Č členů - v čele předseda - zemský maršálek, 8 přísedících,
na M 6 členů, předsedou zemský hejtmán; ve Sl. 4 a z. hejtmán)

KONEEEEEC